

MORGENDIENST

zondag 14 september 2025, 14^e zondag na Pinksteren

Grote Kerk, Wildervank

voorganger: ds. Marien Grashoff

Welkom

DIENST VAN VOORBEREIDING

Aanvangslied : *Lied* 834

Moment van stilte

Groet

Gebed voor de wereld

Bemoediging¹

De aarde is van God,
DE WERELD EN WIE HAAR BEWONEN.

[Psalm 24,1]

Zie hoe goed het is, en kostbaar,
ALS MENSEN WERKELIJK SAMENWONEN.

[Psalm 133,1]

Goedheid en trouw ontmoeten elkaar,
GERECHTIGHEID EN VREDE GAAN HAND IN HAND.

[Psalm 85,11]

Al zouden de leerlingen van de Heer ook zwijgen,
DAN ZULLEN DE STENEN NOG ROEPEN.

[Lukas 19,40]

Heer, open mijn lippen;
MIJN MOND ZAL ZINGEN VAN UW EER!

[Psalm 51,17]

Glorialied : *Lied* 657: 1, 4

DIENST VAN HET WOORD

Gebed van de zondag

Ruimte voor de kinderen

Lezing uit het Oude Testament : Exodus 32,7-14²

Zingen : *Lied* 792: 1, 4

Lezing uit het Nieuwe Testament : Lukas 15,1-10³

Acclamatie

Voor uw Woord in de Schriften,
voor uw Woord in ons midden,
voor uw Woord in ons hart,
DANKEN WIJ U, O GOD.

Zingen : *Lied* 944: 1, 4

¹ Ontleend aan het dagelijks morgengebed op Iona; *Iona Abbey Worship Book* (2017), pag. 63.

² Vertaling van Huub Oosterhuis & Alex van Heusden, *Tora* (Middelburg: Skandalon, 2024).

³ NBV21 (2021) – iets bewerkt

Preek

Vanmorgen gaat het over zondaars. En op zonden en zondaars heeft de kerk – en vooral de gereformeerde varianten daarvan – altijd heel erg de nadruk gelegd. Dat was al zo toen Vlaamse, Brabantse, Zeeuwse en Hollandse vluchtelingen in 1550 in Londen hun vluchtelingenkerk stichtten.⁴

De notulenboeken uit de 16e eeuw van deze Dutch Church staan vanaf het begin vol met vermaningen en tuchtzaken. Als student-assistent in Kampen heb ik hele stukken daarvan trouw zitten transcriberen. In april 1570 werden bijvoorbeeld Arnold Stuer, de officiële ziekenbezoeker van de Nederlandse kerk, en Cornelis van der Maze, de chirurgijn, bij de kerkeraad ontboden.⁵ Wat hadden ze misdaan? Wel ze hadden luidkeels Psalm 51 gezongen – die voor deze zondag als antwoordpsalm in het *Leesrooster* staat – met onder andere deze regels erin (nog in de berijming van Datheen⁶):

*En vergeef mij mijn zonden groot en zwaar.
Was mij, o God, maak mij zuiver en klaar
Van mijn lelijke stinkende misdaden...*

Dat zingen was toch geen zonde? Nou... voorafgaand hadden ze, in plaats van zieken te bezoeken of te behandelen, een hele middag lang flink zitten drinken, 'acht zo negen potten biers'. Uitgerekend op de stoep van het pesthuis waar ze geacht werden de zieken te verzorgen. En dat ook nog een tijdje in gezelschap van 'twee Ynghelse vrouwen', die al dronken waren. Die 'lelijke stinkende misdaden' vonden de klagers dus wel duidelijk. Beide broeders werden daarom ook ernstig vermaand en ze moesten schuld belijden bij twee ouderlingen. Op de knieën dus.

Maar zit daar nu de essentie van zonden en zondigen? Inderdaad, bijna automatisch denken mensen bij 'zonden' nog steeds in de eerste plaats aan dit soort wangedrag. En juist de hint van dat vrouwelijke gezelschap geeft die zonden nog een extra kleurtje. Maar is dat de essentie?

–

Van Jezus horen we bij herhaling dat hij speciaal aantrekkingskracht had op *tollenaars en zondaars*. En dat hij zich daar absoluut niet voor schaamde. Maar interessant genoeg wordt er nooit bij verteld wat dan precies hun 'zonden' zouden zijn. Dat zouden wij nu juist graag willen

⁴ De [Dutch Church in Londen](#) bestaat nog steeds als zelfstandig kerkgenootschap, maar heeft historisch altijd de sterkste banden onderhouden met de Nederlandse Hervormde Kerk, nu de Protestantse Kerk in Nederland. De kerk heeft ook nog steeds Austin Friars, tot aan de Engelse reformatie een Augustijner klooster, als basis. In 1940 hebben Duitse bommen het oorspronkelijke gebouw verwoest, maar 1954 kon de nieuwe kerk in gebruik genomen worden.

⁵ A.J. Jelsma & O. Boersma (red.), [Acta van het consistorie van de Nederlandse gemeente te Londen 1569-1585](#) ('s-Gravenhage: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 1993) pag. 71 en 73 (lemma 226, 230 en 231). Alle student-assistenten staan keurig vermeld in de eerste alinea van het Voorwoord, want zo was Auke Jelsma wel.

⁶ De [Psalmen van Datheen](#) worden overigens ook vandaag nog wel gezongen is een aantal zeer orthodoxe protestantse gemeenten, uiteraard op hele noten.

weten.

Kennelijk hebben die *farizeeën en schriftgeleerden* hun oordeel al klaar. Nette mensen en goede gelovigen mijden juist het contact met *zondaars*. Omdat Jezus dat niet doet, veroordelen zij zowel hem als die *zondaars en tollenaars*.

Jezus geeft, typisch Joods, geen rechtstreeks antwoord, maar hij vertelt een verhaal, een gelijkenis. De vorm waarin Lukas die doorvertelt zit literair goed in elkaar.

Het is een dubbele gelijkenis: tweemaal een soortgelijk verhaal. Zo onderstreept het ene verhaal het andere. Daarin staan twee werkwoorden centraal: *verloren raken* en *tot inkeer komen*.⁷

Jezus zegt dus geen woord over wat die zonden nu geweest zouden zijn. Hij oordeelt niet en hij vermaant evenmin. In plaats daarvan krijgt dat woord 'verloren raken' de volle nadruk.

Zondigen is niet simpelweg dat je een regel overtreedt en daarvoor dus de bijpassende straf verdient. Zo denkt de bijbel niet. Bij zondigen gaat het veelmeer om, zoals wij ook wel zeggen, 'van het padje raken'. Gelovig leven of levendig geloven betekent dat je een weg volgt. De weg van de Torah, de weg van het Evangelie.

Op die weg moet je voortdurend bijleren, steeds weer opnieuw onderscheiden wat waar is en wat niet, altijd maar weer keuzes maken. Als je de hoofdlijn uit het oog verliest, als je hoofdzaak en bijzaak verwart, kun je de verkeerde afslag nemen. En dus van het pad raken. Dat is zondigen.

Het tweede woord dat de nadruk krijgt is 'tot inkeer komen', of gewoon 'omkeren'. Dat is precies het sleutelwoord waar het Jezus om gaat. Iedereen kan de weg kwijtraken, maar het is altijd mogelijk om weer om te keren. Je kunt tot inkeer komen en dan die goede weg opnieuw terugvinden. Omkeer, bekering, inkeer – dat is te allen tijde mogelijk, zegt Jezus.

Te veel drinken is niet gezond. Anderen op de kast jagen helpt niet om goed samen te leven. En schuinsmarcheren nog veel minder. Er zit vast wel iets in dat je 'zonde' zou kunnen noemen, maar het raakt niet de kern van de zaak. En ook hier geldt: je kunt je leven altijd beteren.

–

Uit Exodus hoorden we een gedeelte van het verhaal van het gouden kalf. Dat is een sleutelverhaal in de bijbel, omdat het hier juist wel gaat om die kern van de zaak.

⁷ In het Grieks resp. *apollumi* en *metao-eoo*. Het eerste staat er in totaal 5x, het tweede 3x – 5 en 3 zijn in de bijbel aantallen die wijzen op iets belangrijks. In het eerste verhaal is het 3x 'verloren raken' + 2x 'tot inkeer komen', samen dus 5x. In het tweede verhaal is dat 2x + 1x, samen 3x. De 'zondaar' wordt in elk verhaal maar 1x genoemd, overigens niet als zelfstandig naamwoord, maar als bijwoord. Lukas gebruikt hier literaire technieken die we al kennen uit de Hebreeuwse bijbel. Zie daarvoor Klaas A.D. Smelik, [De gereedschapskist van de Bijbelschrijvers](#). Hoe verhalen in de Bijbel worden verteld (Zutphen: Walburg Pers, 2025). Uiteraard worden dit soort 'taaleigen kenmerken' in de NBV21 onzichtbaar gemaakt.

Het woord 'zonde' hebben we niet gehoord in het gesprek tussen de ENE en Mozes. Het verhaal loopt gruwelijk af, met een bloedbad. Eerst daarna, in een soort terugblik op wat er gebeurd is, horen we van 'zonde' en 'zondigen' – en dan ook meteen zonder er doekjes om te winden: zesmaal valt het woord.⁸ Het verhaal van het gouden kalf gaat over de kern van de zaak. Dus: wat is zonde dan in essentie?

De basis van alle zonde is dat mensen vallen voor de macht. Dat zij macht aanbidden als iets goddelijks. Dat wil zeggen: als iets dat almachtig, alwetend en alziend is. Maar zo'n god is niet meer dan een zelfgemaakte, een projectie van menselijke angst en machtsdromen. Dat is wat het volk deed met dat gouden kalf.

De ENE had hen bevrijdt uit Egypte, zonder dat ze daar zelf ook maar iets voor hadden hoeven doen. Bij de Sinai hadden vuur en bliksem gezien en machtig gedonder gehoord. Maar wat hadden ze nu concreet in handen van die God waarmee Mozes naar hun toe gekomen was? Niet meer dan de woorden van de Torah. En die woorden, gegrift in steen door Gods vinger, smijt Mozes precies in dit verhaal ook nog in grote woede aan gruzelementen.

Maar van God wil je toch wat meer in handen hebben? Je wilt zelf iets ervaren, je wilt Gods macht kunnen voelen en liefst ook zien. En ziedaar: ze maken zelf een beeld waarin ze hun eigen dromen van macht een vorm geven. Maar God, de ENE, die hen werkelijk heeft bevrijd, zijn ze al bijna vergeten.

De basiszonde van het volk is dezelfde als die van alle mensen tot op vandaag: God vergeten en zelf je eigen godje maken, zelf de macht vergoddelijken. Ze geloven het ook bijna zelf. Zoals Aaron het zegt: 'Ze gaven mij hun goud, ik wierp het in het vuur – en, o wonder, daar kwam dit kalf uit het vuur.'

De bouwers van de toren van Babel deden dit al: hun zelf verklaarde macht vergoddelijken.⁹ En daarvoor hoorden we van Kaïn dat hij een stad bouwde, symbool van macht, en die noemde naar zijn zoon Henoeh, alsof hij een soort dynastie wilde beginnen. En in de zesde generatie stuiten we op een grenzeloze wreker als Lamech.¹⁰

Welke vorm die vergoddelijkte macht krijgt, verschilt met tijd en plaats. Hier is het een gouden beeld. In het Romeinse rijk, waarin de kerk ontstond, waren het de vergoddelijkte keizers. Ik denk dat het in onze tijd het Kapitaal is dat wij als god vereren. Maar dat soort vergoddelijking en verering eindigt steevast met hetzelfde: bloedbaden, slachtoffers, vernietiging. Want macht neigt naar corruptie en absolute macht corrupteert absoluut, zoals Lord Acton ooit schreef.¹¹

⁸ [Exodus 32,30-34](#): 6x de stam *chattaa*, als zelfstandig naamwoord of als werkwoord, 4x door Mozes en 2x door de ENE. Je zou misschien kunnen zeggen: het zondigen omvat alle zes werkdagen van de week, Mozes belijdt dat namens het volk volledig, namelijk viermaal, en God vergeeft de helft meteen, want hij noemt het slechts tweemaal. Er is dus rechtvaardigheid – in feite het bloedbad dat de Levieten aanrichten – maar daar houdt het ook op; zelfs bij zo'n fundamentele zonde als het maken van het gouden kalf is God barmhartig.

⁹ [Genesis 11,1-9](#).

¹⁰ [Genesis 4,17-24](#).

¹¹ [John Dalberg-Acton](#) (1834-1902), katholiek historicus en liberaal politicus, in een [brief aan bisschop Mandell Creighton](#), 5 april 1887: 'Power tends to corrupt and absolute power corrupts absolutely. Great men are almost always bad men, even when they exercise influence and not authority: still more when you superadd the tendency or the certainty of corruption by authority. There is no worse heresy than that the office

Maar er zit nog een tweede lijn in het verhaal. De ENE zegt tegen Mozes:

‘...jouw volk dat jij deed gaan uit het land Egypte...’

en even verderop:

‘...jou zal ik maken tot een groot volk...’

God lijkt in te spelen op mogelijke machtsdromen van Mozes. Want die is immers de grote leider van het volk? Maar Mozes antwoordt God onmiddellijk met een correctie:

(nee) ‘...jouw volk, dat *jij* hebt uitgeleid uit het land Egypte...’

Mozes laat zich niet verleiden tot macht. In plaats daarvan pleit hij voor het volk. De God van de bijbel is geen onwrikbare oppermacht. Gods rechtvaardigheid heeft altijd barmhartigheid als keerzijde. Mozes onderhandelt bijna net zoals Abraham onderhandelde over Sodom en Gomorra.¹² Hij doet een beroep op Gods barmhartigheid.

Tussen wat God zegt en Mozes’ antwoord in staat de zonde van het volk. Zij zeggen van het zelf gemaakte godsbeeld:

‘...dit zijn jouw goden, Israël, die jou deden gaan uit het land Egypte...’

En ze geloven het zelf nog ook.

Maar God luistert naar Mozes. God krijgt spijt en bedenkt zich. En precies dat is iets dat in onze almachtsdromen en machtsfantasieën ondenkbaar zou zijn.

–

Die essentie van zondigen is dus: het toegeven aan onze menselijke machtsdromen, onze wil tot macht. De wil om alles te beheersen, en dan meteen ook maar te overheersen. De wil om alles te begrijpen en te verklaren, en daarmee alles wat niet te begrijpen valt als onzin af te doen. De wil om altijd te winnen en dus nooit genade te tonen voor de overgrote meerderheid die nu eenmaal niet op de eerste plaats kan eindigen. Dat alles vervreemdt ons van de God van de bijbel – en maakt ons met elke stap minder menselijk.

Mozes bezwijkt niet voor de verleiding van persoonlijke macht en glorie. Hij zet letterlijk zijn leven in voor het volk en zegt tegen God:¹³

‘...vergeef hun toch hun grote zonde,
en wis anders maar mijn naam uit uw boek van de levenden...’

En werkelijk: God vergeeft het volk.

Jezus grijpt niet naar de macht die hij zou kunnen hebben om zondaars te veroordelen. Jezus streeft niet naar goddelijke macht, zoals keizer Augustus dat wel deed. Jezus benadrukt dat zondaars de weg kwijt zijn, maar dat inkeer, omkeer, bekering altijd mogelijk is. Niet de macht en het geweld van een oordeel, maar de macht van vergeving en liefde geven de doorslag.

sanctifies the holder of it.’

¹² [Genesis 18,16-33.](#)

¹³ [Exodus 32,32.](#)

-

Even terug naar het begin. Die kerkeraad van de Nederlandse kerk in Londen zat er wel een beetje mee, met Arnold Stuer. Met diens drinkebroeder Van der Maze waren ze snel klaar: die moest boete doen en ophouden met braspartijen.

Maar Stuer kreeg net even een andere benadering. Dat staat in het notulenboek ook een beetje apart vermeld. Want Stuer was vaker dronken. Maar als ziekenbezoeker zag hij de een na de ander sterven aan de pest. En daar in Londen zat hij in zijn eentje, want zijn vrouw en kinderen zaten nog in Vlaanderen, waar de Spanjaarden tekeer gingen, en Stuer had al lange tijd niets meer gehoord van zijn gezin. De kerkeraad moest natuurlijk dronkenschap veroordelen, maar in dit geval hadden ze ook wel te doen met die arme ziekenbezoeker. Bovendien: wie moest anders dat moeilijke werk doen? Arnold Stuer kreeg de kans zich te beteren. En die kans kreeg hij vaker. Steeds weer probeerde men rechtvaardigheid en barmhartigheid in balans te houden.

Dus wat doen wij met de zonde? (Afgezien daarvan dat we ertegen zijn...)

In de eerste plaats de hoofdzaak goed in het oog houden: niet de misstap op zich, maar dat wat daarachter en daaronder zit maakt de essentie uit. Het zelf voor godje spelen, daardoor het wegstijgen van God en derhalve het minder menselijk worden – dat is de kern.

Als we dat helder in het oog hebben, moeten we altijd manieren kunnen vinden om terug op het goede pad te komen. God vergeeft en wanneer wij werkelijk weten dat dat zo is, kunnen ook wij onszelf en andere vergeven. En vooral: dan kunnen wij onszelf en anderen verbeteren.

Amen.

Orgelspel

Zingen : *Lied 896: 1, 3, 6, 7*

DIENST VAN HET ANTWOORD

Collecte

Gebeden

Onze Vader

Slotlied : *Lied 422*

Zegen